

SZABÓ ERVIN

ÍRTA: RÉVAI JÓZSEF

Negyven éve annak, hogy a marxizmus kimagasló magyarországi úttörője, a forradalmi magyar munkásmozgalom kiváló előharcosa, az opportunizmus, az osztályellenséggel való megalkuvás kíméletlen bírálója, Szabó Ervin meghalt. Jelentőségét mutatja, hogy negyven évvel ezelőtt temetésének napján tíz percre megállt a munka valamennyi budapesti üzemből, bizonyosságunk annak, hogy ezt a kiváló és feddhetetlen harcost, minden hibájával és tévedésével együtt, nagy szívvel zárta a magyar munkásmozgalmat.

Szabó Ervin neve, tevékenysége és egyénisége jelképezte 4-5 évtizeddel ezelőtt az egész világ forradalmi munkásmozgalmát számára a magyar munkásmozgalmat azok az egészséges erők, amelyekből a szociáldemokrata opportunizmus betegségéből való kigyógyulás és a magyar munkásmozgalmat új, forradalmi útra terelése elsősorban várható. Ezért érthető, hogy Szabó Ervin volt az egyetlen magyar marxista, akit a nagy orosz szocialista proletárforradalom győzelme után a Pétervári Szocialista Akadémia tagjává választott. Szabó Ervin volt az egyetlen komoly magyar marxista teoretikus, aki — ha hibákkal is — legalább alkalmazni próbálta a marxizmus módszerét a magyar történelem, gazdaság és társadalom jelenségeire, s akinek elméleti munkásságát a II. Internacionálé második jelentős marxista nemzedékének (Kautsky, Plechánov, Guesde stb.) mértékével lehet mérni.

Szabó Ervin jelentős tettei, amelyekkel mindörökké beírta nevét a magyar munkásmozgalmat történetébe:

1. Marx és Engels válogatott műveinek eredetileg három kötetre tervezett, később azonban csak két kötetben végrehajtott kiadása. E két kötet kiadásában, szerkesztésében és különösen az egyes Marx-Engels-művekhez Szabó Ervin által írt előszavakban és jegyzetekben sok hibát és tévedést fedezhetünk fel, különösen akkor, ha a marxizmus-leninizmus ma már világtörténelmileg kipróbált és igazolódott igazságainak mértékével mérjük őket. Mégis vitathatatlan tény, hogy Szabó Ervin volt az első és egyetlen, aki a marxizmust eredetiben, megalkotói eredeti munkáinak formájában és egyben alkalmazva a magyar valóságra, igyekezett eljuttatni a magyar munkásmozgalmat egészen sor nemzedéke tanult marxizmust, forradalmi elméletet, és tanulta meg belőlük, hogy a marxista elmélet korántsem azonos a mindennapi sekélyes és felszínes reformista agitációval.

2. Szabó Ervin elévülhetetlen érdeme, hogy igyekezett összefogni, mindig újra megismétlődő erőfeszítéssel egységes erővé kövácsolni a magyar szociáldemokrácia szinte példátlanul opportunista, áruló vezetőségével szembenálló ellenzéki erőt. Szinte jelképe volt ő annak, hogy a magyar munkásmozgalmat a hivatalos szociáldemokrata pártvonal mellett és ellen — legalább potenciálisan — léteztek forradalmi, ellenzéki törekvések, amelyek bármilyen kedvezőtlenek voltak is számukra az erőviszonyok a párton belül, nem teszik le a fegyvert, hanem újra és újra harcra indulnak az igazi marxista gondolatért.

3. Szabó Ervin elévülhetetlen érdeme, hogy az első világháború alatt, bár akkor már a szervezett munkástömegmozgalmakkal alig-alig volt igazi kapcsolata, szellemi vezére, sugalmazója, tulajdonképpeni központja lett annak a mozgalomnak, amely a szociáldemokrata pártvezetőséggel szemben az imperialista háború ellen fordult és forradalmi értelmiségieket és baloldali munkásokat egyaránt tömörítve soraiban, illegális szervezetet (a Forradalmi Szocialisták Szervezetét) teremtett meg az imperialista háború elleni harca.

4. Utoljára, de nem utolsó sorban nagy érdeme Szabó Ervinnek, hogy 1911-től kezdve, mint a Fővárosi Könyvtár igazgatója, a legkitűnőbb országos intézményre fejlesztette ezt a könyvtárat, amely nemcsak a társadalomtud.

mány magyarországi művelőinek volt nagyszerű munkaközpontja és fegyvertára, hanem egyben gyülekező helye és centruma volt a tanácsért, irányításért, útmutatásért mindig újra és újra Szabó Ervinhez forduló forradalmi ellenzéki erőknek.

Ugyanakkor, amikor hangsúlyozzuk és kiemeljük Szabó Ervin elévülhetetlen érdemeit a magyar munkásmozgalmatban, nem lehet elhallgatni, hogy alapjában véve tragikus alak volt, akinek életműve egy nagy torzó, aki végső soron nem volt képes megfelelni azoknak a várakozásoknak, amelyeket a magyar munkásmozgalmat legjobbjai és a nemzetközi munkásmozgalmat forradalmi része fűzött tevékenységéhez.

Szabó Ervin tragikus alak volt, mert ugyanakkor, amikor a marxizmusnak Magyarországon első és valóban komoly elméleti úttörője volt, aki a *Válogatott Művekkel* munkások és fiatal értelmiségiek ezreihez juttatta el a marxista elmélet kincseit, a szindikalizmus hamis és káros teóriával vitte tévútra a szociáldemokrata opportunizmus ellen elsősorban cselekvésre kész, tehát a magyar munkásmozgalmat nyilván legaktívabb, legforradalmibb elemeit. Döntő hibája itt abban állt, hogy nem értette meg a forradalmi munkáspárt szerepét, és a szociáldemokrata párt opportunista politikájának bírálatát általában a munkáspártira, mindenféle pártra vonatkoztatta, ahelyett, hogy mint Lenin, egy új típusú, valóban forradalmi munkáspárt előkészítésére és megalakítására törekedett volna. Nem vette észre, hogy a magyar szociáldemokrata párt politikájának döntő hibája nem a polgári demokratikus jogok túlbecsüléséből áll, hanem a polgári demokratikus forradalomról való lemondásból. Szabó Ervin jól látta és helyesen tette szavát, hogy a magyar szociáldemokrata vezetők idegenkedése a földkérdés napirendre tűzésétől: behódolás az uralkodó osztályoknak; igaza volt, amikor még 1905-ben agrárprogram kidolgozását követelte a szociáldemokrata párttól, de nem tudta levonni ebből azt a következtetést, amit Lenin levont: a proletárhégemóniának a munkásmozgalmat és a parasztság forradalmi demokratikus szövetségének a stratégiáját.

Szabó Ervin igyekezett alkalmazni a marxizmust a magyar történelemre: nagy munkát írt az 1848-as magyar szabadságharcról, amelynek leglényegesebb tétele, hogy 1848-1849 nem polgári forradalom, hanem a szokványos középnemesi felkelés volt a Habsburgok és a velük szövetséges nagybirtokos főnemesség ellen. Más szóval Szabó Ervin elvitatta, kétségbe vonta az 1848-as magyar forradalom minden polgári jellegét és vonását. Ugyanakkor nem vette észre, hogy ez az elmélet végső soron annak a szociáldemokrata opportunizmusnak az igazolására vezet, amely Magyarországon a munkásmozgalmat egyetlen feladatának a polgárság demokratikus törekvéseinek, anti-feudális harcának támogatását látja.

Szabó Ervin tisztában volt vele, hogy a háború elleni harchoz elengedhetetlenül szükséges az imperializmus új jelenségeinek elméleti megértése és megmagyarázása. Ezért foglalkozott behatóan a háborús években az imperializmussal és írt róla könyvet *Imperializmus és tartós béke* címmel. De mint a felépítmény jelenségét fogta fel és értelmezte. Ez vitte őt aztán a marxizmus államelméletének hamis felfogására is, végső soron közeledve a liberalizmushoz és eltávolodva a marxizmustól.

Szabó Ervinnek két alapvető hibája volt, amely rányomta bélyegét egész életére és végzetessé vált fejlődése számára. Az egyik: hamis szindikalista elmélete, amelyről már fentebb beszéltünk. A forradalmi munkáspárt szerepének meg nem értése, a centralizáció jelentőségének lebecsülése akadályozta meg Szabó Ervint ab-

ban, hogy a szociáldemokrata párton belüli egészséges ellenzéki erők vezéréként, egyben komoly befolyásra tegyen szert a magyar munkásmozgalmat tömegei között. Magyarországon az a szindikalista jelszó, amely a gazdasági szervezeteknek a párttól való függetlenségét követelte, nem lehetett előremutató, a munkásmozgalmat forradalmi elemeit szervező és gyülekeztető jelszóra. A szakszervezetek függetlensége a párttól, amely

mindenhol a revizionizmus, az opportunizmus követelése volt. Magyarországon kétszeresen ilyen irányban kellett, hogy hasson.

Másik alapvető hibája az volt Szabó Ervinnek, hogy 1904-ben szervezeti és személyileg szakítva a szociáldemokrata párttal, tulajdonképpen a tömegmozgalmat is szakított, kívül került a magyar munkásmozgalmat eleve és életerős tömegmozgalmán. És ezt az elszakadást a tömegektől nem helyettesítette semmiféle próbálkozás, szindikalista és fél-anarchista csoportok vagy szekták egyletek létrehozására, amelyek — bármilyen aktivitással próbálták is őket Szabó Ervin cselekvő tényezőkké fejleszteni a magyar munkásmozgalmatban — sorra-rendre, de gyorsan jobblétre szenderültek.

Igaz, hogy Szabó Ervin sohasem vesztette el kapcsolatát a magyar szociáldemokrata párt ellenzéki elemeivel 1908-ban, te-

hát 4 évre az SZDP pártvezetőséggel való szakítása után, cselekvően támogatja Vágó Bélát, aki akkor azzal vádolta a pártvezetőséget, hogy a plurális választójog kérdésében lepaktált Andrássy Gyulával, a koalíció belügyminiszterével, 1910-ben Szabó Ervin együttműködésével, aki a szociáldemokrata párt kongresszusán az egyik budapesti szociáldemokrata pártvezetőséggel küldöttként indítványt terjesztett be az antimilitarista propaganda szükségességéről, 1917-ben nyilvánosan fellép a szociáldemokrata párt vezetősége ellen, amely lepaktál Vázsonyi Vilmos akkori igazságügyminiszterrel egy reakciós választójogi terv ügyében — mégis, Szabó Ervin nem tartozott szervesen a II. Internacionáléhoz ahhoz a baloldali szárnyához, amely az 1905-ös orosz forradalom után alakult ki később Lenin vezetésével kezébe vette az opportunizmussal való szakítás, az új Kommunista Internacionálé megalapításának ügyét.

Elszakadva a tömegmozgalmatól, Szabó Ervin 1905 után egyre szorosabb kapcsolatba jutott a polgári radikálisokkal, Jászai Oszkárak irányzatával, akik, ha nem tudták is a forradalmi marxistát polgári radikálissá nevelni, mégis befolyásolták gondolkodását, ami élete végén néhány művében nyomot is hagyott. És mégis, a forradalmi marxista Szabó Ervin éppen élete végén találta meg újra a kapcsolatot ifjúkora nagy ideáljával, a szocialista proletárforradalomért folytatott munkával. Szabó Ervin elméleti munkájának egyik nagy fogyatékossága volt, hogy nem foglalkozott behatóan az oroszországi forradalmi mozgalom tapasztalataival és tanulságaival. De Szabó Ervin éppen azért volt nagy jellem, egész ember és igaz forradalmár, mert már halálos betegségével küszködve is fel tudott figyelni arra a világtörténelmi fordulatra, amely már az 1917-es februári orosz polgári demokratikus forradalommal előrevetette árnyékát, és amely a már halálosan beteg embert is újra forradalmi aktivitásra ösztönözte.

Az orosz forradalomról szóló első hírek hatására indul meg 1917 első hónapjaiban a „Forradalmi Szocialisták” háborúellenes mozgalma, melynek első szakasza 1918 januárjáig, a Galilei Kör feloszlásáig tartott és amely aztán Korvin Ottó és Sallai Imre vezetésével Szabó Ervin szellemi irá-

nyításával és az általa nevelt forradalmi munkások részvételével az imperialista háború ellen küzdő komoly illegális szervezeté terebélyesedett. Olyan mozgalom, amely már tudatosan az orosz bolsevik párt jelszavait és politikáját népszerűsítette a magyar munkásmozgalmatban és az Oroszországgal való béke követelését összekapcsolta a magyarországi oportunista pártvezetőség elleni éles harcra valamint a magyar proletárforradalom előkészítésével. Elmondhatjuk, hogy Szabó Ervin közvetlen részvétele és elvi irányítása nélkül a „Forradalmi Szocialisták” illegálisan szervezett mozgalma nem válhatott volna azzá az erővé, amellyel a valóságban vált és ami arra vezetett, hogy Magyarországon éles harcban az áruló szociáldemokrata pártvezetőséggel, az 1918-as nagy tömegsztrájkokban megszülettek az első munkástanácsok, az orosz proletárforradalom szovjetjeinek edestestvérei. Nem Szabó Ervin tanácsai és útmutatása nélkül vagy ellenükre, hanem azok alapján folytatták a „Forradalmi Szocialisták” egész agitációjukat és propagandájukat az orosz forradalommal való szolidaritás és az orosz szocialista forradalom népszerűsítése jegyében.

Igy tért vissza a már úgyszólván haldokló Szabó Ervin, élete kiindulópontjához, az orosz munkásmozgalmat és az orosz forradalmi munkásmozgalmat való szolidaritáshoz. Hiszen még bécsi egyetemi hallgató korában teremtett szoros kapcsolatokat orosz forradalmi emigránsokkal, amikor hazatért Magyarországra, évek óta kapcsolatban állt orosz forradalmi emigráns körökkel, segítve nekik Oroszországba csempészni az orosz emigrációs pártirodalmat.

1917-ben és 1918-ban az orosz forradalmi mozgalommal és elsősorban az orosz proletárforradalommal való szolidaritás volt a próbaköve annak, szocialista-e, marxista-e valaki, vagy árulója-e a proletárság felszabadulása ügyének. És Szabó Ervin életének sok tévelygése, hibája és vargabetűje után kiállotta ezt a próbát. Szolidaritást vállalva az orosz forradalommal, Istápolva, támogatva és irányítva a „Forradalmi Szocialisták” mozgalomát Magyarországon, vált Szabó Ervin — minden hibája ellenére — a Kommunista Magyarországi Pártja megalakulásának egyik jelentős előkészítőjévé.

Ezért kell a Magyar Kommunista Párt megalakulása 40. évfordulója előestéjén kegyelettel és szeretettel megemlékeznünk a magyar munkásmozgalmat arról a nagy fiáról, előharcosáról és vezetőjéről.